

לשון רבים

ספר המשפטים

27

1

דעת זקנים מבעלי התוספות

כדבר הזה יכרך ס' אליהו: (ל) וכבר נשדף טרפס ונ' . מלאה ככלכל מכר נטשו על ספרסה כשנא הואכ לסורסה לא חסיה כסוי מוצם כנגדו טכטיס לך סרסה טקטליכוו אליו כשכר ששמרס עד עיה סלא נטרסה ונס שומר עוד כלהרות כי קן דרך כטולס לסעמיד כלכיס לשומר סלאן מן סולמיס

כא.לג-לד. וכי יפתח איש בור או כי יכרה איש בר ולא

1) תיבת "איש" הראשון באה ללמד "איש בור, וכא שור בור" ו"איש" שני ללמד דאם שניים הם, רק הכורה השני חייב.

לכך כתיב בור הראשון מלא י"י, ובור השני חסר י"י, ושוב "בעל הבור" כתיב בור מלא. דאמרו חז"ל (הונא ברשיי זיל): כי

יפתח, שהיה מכוסה וגלהו, וכי יכרה, לרבות כורה אחר כורה. 6) דהכורה ט' טפחים ונפל שמה שור או חמיר פטור, ואם בא אחר וכרה עוד טפח והשלים לעשרה, השני חייב.

זהו שנאמר "וכי יפתח איש בור", שאינו כורה כלום, רק פותח אותו, "ונפל שמה", דחייב הפותח לשלם, דוקא אם פותח בור של י' טפחים ואינו חסר ממנו כלום. לכך כתיב "וכי יפתח איש בור" - מלא, שהוא מלא ואינו חסר כלום.

אבל גבי יכרה, דחייב גם אם כורה טפח אחד בבור שאחר כבר קדם וחפר בו ט', לכך כתיב "כי יכרה בר" - חסר, רוצה לומר, אפילו בור חסר. ומי חייב לשלם - "בעל הבור" - מלא, כלומר מי אשר מילא והשלים הבור לעשרה טפחים²².

ונשות אליהו, ליקוטים בסוף זרעים מרשימות רבי משה סהן רבנו ליקוטים שבסוף דבר אליהו על איוב, בית אבות מנכד בעל מעלות החורה, אחי רבנו, הכתב והקבלת. ועי' טור עהות

כי יבער איש שדה או כרם ושילח את בעירה וביער בשדה אחר מיטב שדהו ומיטב כרמו ישלם (כב, ד).

1) וברשינו: "כי יבער" - יולך בהמותיו בשדה וכרם של חבירו ויזיק אותו וכו'.

אברהם אבינו נפרד מלוט מפני שרועי לוט רעו את מקניהם בשדות של אחרים, ואברהם אבינו לא יכל לסבול את זה ובגלל זה נפרד ממנו (בראשית יג, ט). וכן כשאליעזר בא לקחת את רבקה לאשה ליצחק, כתוב שהגמלים היו זמומים - כדי שלא ירעו בשדות אחרים (בראשית כד, לב). רואים עד כמה אברהם אבינו היה נזהר מגול. אנו 6) מדברים תמיד על האמונה של אברהם אבינו ועל ההסדר שלו, אבל צריכים גם לעמוד על הענין הזה של זדירותו מגול.

יש דברים שכלל לא עולה על דעתנו שהם גול. לדוגמא. אם בחורים כבר ישנים בפנימיה, ואחד שהוא "מתמיד" גדול ממשיך ללמוד בבית המדרש ובא מאיחר כשכולם ישנים ומדליק את האור כי הוא רוצה לקרוא עוד משהו, אם הבחורים 1) מתעוררים - הוא גולן! גול שינה זה גול! (עיין חייב קני, ב).

הבית הכנסת של ר' ישראל סלנטר ז"ל היה מלא בראש השנה. לאחד מתלמידיו לא היה מקום, אז הוא נעמד בכניסה לבית הכנסת. בעודו מתפלל שמונה עשרה עבר על ידו ר' ישראל וצעק עליו "גולן!" יכך צעק עליו שוב ושוב "גולן!" הוא נבהל ולא הבין, "מה ר' ישראל רוצה ממני הרי אני מתפלל בכיונה גדולה, ור' ישראל צועק עלי 6) גולן?" כשהתלמיד גמר את השמונה עשרה, נגש לר' ישראל ושאלו מדוע צעק עלי. אמר לו ר' ישראל: "הבית הכנסת מלא באנשים, והמקום היחידי שנבנס אזור זה מהדלת, ואחרי עימד בתוך הכניסה לא נותר לאייר להבנס אתה גול את האזור מהמתפללים - אתה גולן!"

כשלימדו בבא קמא היונו צריכים ללמוד את כל הדברים האלו אך מי שמע על 1) זהדי אעלנו גולת זה בשאדם פירץ לבנק ולוזה את הכסף - אהו הוא גולן אבל יתכן שאנו נבשלים בדברים כאלו קטנים לבאורה, שממש יש לנו זין "גולן", ולא עולה עלינו

27

3
ל' וואלד
עצ

1

בעל הכור ישלם כסף ישיב לבעליו זהמת יהיה לו (נא. לד.)

ויקח ויהי צריכים ללמוד "הלכה למעשה" אנשים לא חושבים על זה. אדם אובד
והיה צריכים חזק את הקליפות. הרי זה בור ברשות הרבים. אם משהו יחליק על
הגגות ויקרה לו נזק. הוא יהיה חייב לשלם. זה בור ברשות הרבים. או אם אדם שח
שנינו או משהו אחר ברשות הרבים, הוא חייב מניין בור.

אלו הלכות בחושן משפט. וצריכים ללמוד גם את זה. אינו מניח מרוע לומדים רק
וישנה ברורה. נראה שצריכים ללמוד לכל הפחות פעמיים בשבוע חושן משפט חלק
"שלישי" הלכות גזילה, גניבה, פקדון והשבת אבדה. מפני שיש שם הלכות חמורות
שנו שילא לומר את זה עלול כל יום להבשל בגול!

החפץ חיים לפני נעילה אמר ורשה בישיבה, ואמר שהלא צריכים לקבל קבלה
לפני נעילה, או שיקבלו על עצמם שאם יש למישהו דבר שאינו שלו, או אם חייב
לחזור כסף, יקבל על עצמו שמיד אחרי יום ביטור הוא ישיב זאת. מפני ש"קופה
שלישית" נולאה עונות מי מקטרג בראש בילם - גול" (לקוט ויקרא כה. חוט). החפץ חיים
לא יוצא משהו אחר לתרוע עליו לפני נעילה - רק על גול! אלא שאנו לא מכירים
יש והמורה איסור הגול. הגדולים החמירו מאד בעניני נמון.

המשגיח ז"ל לימד אותנו "חומש" אצל בבית. פעם אחת באתי קצת לפני שהיא
התחיל את השיעור והוא כבר ישב שם. על השולחן היה שעון שהפסיק לעבוד. רציתי
לראות למה השעון לא עובד. לקחתי אותו והסתכלתי בו. ברגע שלקחתי אמר לי
המשגיח: "ער גייט ניט, ער שטייט" (השעון לא עובד, הוא עומד). את זה גם אני ידעתי
שהוא לא עובד, אבל רציתי לדעת למה הוא לא עובד. הוא אמר לי עוד פעם "ער
שטייט" זאת אומרת שהוא רצה שאני אעזוב את השעון! למה? משום שבשאתה בא
לבית של מישהו אחר, מה העניין שלך עם השעון? מה אתה לוקח בידך דבר שלא
שייך לך? מטתמא אתה רוצה לגנוב...

אנחנו לא רגילים להקפיד על דברים כאלה. לרוגמא, אם שואלים מברשת מחבר
חבר, ונבקשים ממנו "חשאל לי את המברשת, אני רוצה לנקות את המעיל שלי",
זאת כשיש לי את המברשת ביד, הוא אומר לעצמו "אני אוקה גם את הכובע שלי" -
זה גול. הרי אמרה שאתה רוצה לנקות את המעיל, או רק אנו המעיל אתה יכול
לנקות. על דעת זה הוא חשאל לך, ואם אתה מושתמש בו לדבר נוסף - הרי זה גול.
רק אם מוקשים את המברשת סתם ולא מירשים לצורך זה - אז מותר לנקות הכל.
זו הלכה מפורשת בהלכות שאלה (חריט שטא, ח) ויש יודע את זה וכן בהרבה הלכות.

4
pe

6

11

21

26

כיצד נכנסו כולמתי, ולי קשה לך איך היכי שיהי עם חסידים להוליך את הנרות והלקוח הנכס ונכסיהם כשנה וכן מלחזון את
האור במחנה והולכת ונמרת הלקוח כשנה ולפי זה הרי הוא אילו הצטפנה הוא בעצמו בשבת, וכל שכן הוא דלילי הגל לא נכסיו
לכבדו גדים של חבירו כלל והכל עיקר שנתו היא שחלק יתקן בשבת ועם כל זה חן [שנה דף יט:] משלשין את הכסף לתוך עם
הסידה ומלחזון את האור בעתה בים הנוקד ונמכס בכל זמן ובחלחון כי נשין ביולחל בפר לא קשה לן שחרי חביו מסוס חנו
מורק חת שכבש שילת חת נחמת ידו בלחם שנה עשה הכל ולא חשבת ליה מעשה דוחלן ולכחל דא חסדין ליה סוס לן
למסוריה דלחט הוא שחן בידו למחנה ודע אילו מה קודם שחסיק נהניק הנדים והלי נשחלם סוס מלחזיו נכסס יודיה
דהא קרי כחן כי תלך את שם שלם יאחזו חסיב הרי מה ומה נלי בר מוכחל היל אלה לוי ע"מ דלא סתן דלחיק הכחל נכסס
חסדין ליה אלא כחלן דלחיק מעיקר חסיה פשיעה חסדין נידון. הרי לפניי שנת דמי חסיל מערב שנת החיל וכלן דלחזיה
ביום כהוא עתה גליס ביה איסיה חסדין

5

חוקי יוסף
א"ל י. י. י. י. י.

וישאל כל העדה

ויהנו את קדם ויבבו העם בלילה ההוא אמר
רבה אמר ר' יודן (5) (איתו היום ערב) תשעה באב היה אמר להם הקב"ה ו
אתם בכרתם בכיה של הנם ואני קובע לכם בכיה לדורות הדב הבית
בראשונה (6) דכתיב "ובחדש החמישי בשבעה לחדש הוא שנת השע עשיה
[שנה] למלך נבוכדנצר מלך בבל בא נבוכדנצר רב טבחים עמד מלך בבל
ה"ישלם וישרוף את בית ה' וגו' וכתיב "ובחדש החמישי בעשור לחדש
היא שנת השע עשיה [שנה] למלך נבוכדנצר מלך בבל בא נבוכדנצר רב
טבחים עמד לפני מלך בבל בירושלם וגו' ותניא או אפשר לוטר בשבעה
שרי כבר נאמר בעשור ואי אפשר לומר בעשור שרי כבר נאמר
בשבעה הא ביעד בשבעה נמנו נכרים להיכל יאכלו ויקלקלו בו שביעי
ישפתי יתשיע סמך לחשבה העמו בני את הארץ והיה דילק הולך כל
היום בילי *שנאמר "אוי לנו כי פנת היום כי נפנו עללי עייב והיינו דאמר
רבי יודן (7) אלמיל תיחי באומי החוב לא קבעתו אלא בעשייר מפני שרובו
של היכל בני נשרף ורבנן אתהההא הפדענתה עדיפא יד

6

הא
מאני
כ

11

11) אצא וצא

10) אסף חכמה

לא תהיה אחרי רבים לרעת (כ"ג. ב)

רש"י פירש פסוק זה, שאין מטין לחובה בהכרעת דיין אחד, וכפשוטו של מקרא יש לפרש, כי מכיון שטבע בני אדם להמשך אחר הרבים, ואף כאשר גנחתו של דבר פלוני ידועה לו, הוא מושפע מעט מעט כשהוא רואה שהוא יחיד נגד מרובים, לזה ציוותה התורה "לא תהיה אחרי רבים לרעות", שיתחזק אדם ויקבע בלבבו שאין לו להיות מושפע ונמשך כצאן בבקעה מפני שהוא רואה שהרבים דורכים בדרך לא טוב.

ומסופר על הגאון ר' יונתן איכשיץ שהוא מקורב למלכות, ונשאל מאחד משרי המלוכה, כיצד זה אומרים בני ישראל שהם שומרים את התורה, והלא בתורה נאמר "אחרי רבים להטות", וכיון שישראל באמונתם הם המטיים נגד גווי הארץ המרובים, ואם כן יש להם להניח את שלהם וללכת אחר הרוב, והשיבם ר' יונתן, שצמנס ציוותה התורה ללכת אחר הרוב, אולם זה רק בדבר שיש להסתפק בו, ואין המציאות ידועה מצד עצמה, אז אני שופטים על פי הרוב, אבל האמונה שלנו שאמתותה אינה מיטלת כלל בספק, אינה צריכה לסיוע מכה הרוב, וגם אין רוב בני אדם העומד כנגדה מניחה ממקומה וזו כל שהיא.

כ"ג. טו. והג האסיף. וכן ב"כ"ר תשא" (להלן לד, כב). לא כן בדברים (טו, יג) כתיב "חג הסוכות", הטעם

על פי דברי הגר"א (שיר השירים ד, טו) כשנתן לוחות השניים ומשה ירד מן ההר והורו ענני הכבוד בסיו לחידוש תשרי נצטוו על סוכות כידוע, ולכן, אף קודם דברות שניות נקרא חג האסיף ולא חג הסוכות. ומסולק קושיית ר' חנינא בראש השנה דף יג ע"א יעויין שם והבן, ולא שייך לקרותו חג האסיף על סוכה, ועיין.

12

טור אורח חיים הלכות הנהגת אדם בבקר סימן א

יהודה בן תימא אומר הוי עז כנמר וקל כנשר רץ כצבי וגבור כארי לעשות רצון אביך שבשמים פרט ארבעה דברים בעבודת הבורא יתברך והתחיל בעז כנמר לפי שהוא כלל גדול בעבודת הבורא יתברך לפי שפעמים אדם חפץ לעשות מצוה ונמנע מלעשותה מפני בני אדם שמלעיגין עליו ועל כן הזהיר שתעיז פניך כנגד המלעיגין ואל תמנע מלעשות המצוה וכן א"ר יוחנן בן זכאי לתלמידיו יהי רצון שתהא מורא שמים עליכם כמורא בשר ודם וכן הוא אומר לענין הבושה שפעמים אדם מתבייש מפני האדם יותר ממה שיתבייש מפני הבורא יתברך על כן הזהיר שתעיז מצחך כנגד המלעיגים ולא תבוש וכן אמר דוד ע"ה ואדברה בעדותיך נגד מלכים ולא אבוש אף כי היה נרדף ובורח מן העו"ג היה מחזיק בתורתו ולומד אף כי היו מלעיגים עליו

איזה עשיר השמח בחלקו

במצות "מחצית השקל" נאמר בתורה: "העשיר לא ירבה הודל לא ימעט ממחצית השקל לתת את תרומת ה' לכפר על נפשתיכם" (שמות ל, טו).

הנה יש להבין מי נקרא עשיר ומי נקרא יל?

נראה על פי המשנה באבות (ד, א): "בן זומא אומר וכו' איזה עשיר, השמח בחלקו, שנאמר (תהילים קכח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך, אשריך בעולם הזה וטיב לך לעולם הבא". ומשנה זו צריכה ביאור גדול, שהרי מי שמח בחלקו יכול להקרא צדיק, או מסתפק במעט, או צנוע, אבל הארץ אפשר לקרוא לו "עשיר" והוא אצוני עשיר, הרי בזה שהוא מסתפק בשלו ושמח בחלקו זה עדיין אינו עושה אותו לעשיר, כי יכול להיות שהוא שמח בחלקו ואותו חלק הוא חלק קטן מאד, דעוד, זה בריר שמי שמח בחלקו יהיה לו טוב בעולם הבא, אבל אם הוא חסר כל, עני ואכזר, אך הוא שמח במעט שיש לו, הלזה יאמר "אשריך בעולם הזה"? - איזה אושר יש לו בזה.

13) אדם חכם

נראה לחדש ששני העושר לא נקבע לפי כמה שיש לאדם יותר וכמקובל בעולם, העושר נקבע לפי כמה שתכר לו פזית ידוע מאמר חז"ל (מדרש קהלת א, יג): "יש לו כמה רוצה מאתיים", כלומר, מטבעו על האדם אשר שיש לו יותר גם חסר לו יותר, אדם שיש לו מנה, חסר לו מאתיים, אדם שיש לו מאתיים חסר לו ארבע מאות. נמצא ככל שהאדם יהיה בעל נכסים רבים יותר, כך יחסר לו יותר, תה לא יקרא עשיר, אבל מי שיש לו מנה ואינו רוצה במנה נוסף, או מי שיש לו מאתיים, ואינו מרגיש רעיון מהחסר הרבה נוסף, יהו האדם שיקרא "עשיר" - לאכזר, עשיר הוא לא זה

14

וזהו כונת המשנה "איהו עשיר השמת בחלקו", כלומר – העשיר הוא לא זה שיש לו עוד ועוד כסף וזהב, אלא זה השמת בחלקו ואינו מרגיש שהסר לו משהו. ועל כן לא רק טוב יהיה לו בעולם הבא, אלא גם "אשריו בעולם הזה", משום שעיקר קלקול החיים בעולם הזה הוא בכך שאדם רוצה עוד ומתאוה לנכסים רבים, ומקנא כמי שיש לו יותר, אבל אם טוב לו במה שיש לו וראו חסר לו מאומה, אז הוא מלא אושר וחיים טובים.

וכך פירש הגאון ר' שלמה קליגר זצ"ל בספרו "אברו שפר" את הפסוק בפרשת "וזאת הברכה" (דברים לג, כג) "נפחלי שבע רצון ומלא ברכת ה'", דמי שהוא אץ להעשיר, הוא לא יזכה להיות עשיר. והטעם מפני התשש דאם יתעשר יהיה תפץ להיות עוד יותר עשיר עד לאין קץ, וממילא יתקלקל הרבה בעבודת השי"ת, ולכן מן השמים לא נותנין לו עשירות. אך מי שמסתפק במרעט ושמת בחלקו ואינו מתאוה למותרות הרבה שאין חשש שיתקלקל ע"י עשורו, מן השמים נותנים לו עושר והצלחה במה שיש לו, ולכן היה "מלא ברכת ה'".

בזה נבין את הכתוב בפרשתנו לענין מחצית השקל "העשיר לא ירבה והדל לא ימעט". כלומר, מי הוא אותו אדם הנקרא "עשיר" – זה שלא ירבה, זה שמסתפק במה שיש לו ואינו רוצה להרבות. והדל הוא זה אשר "לא ימעט", כלומר, שתמיד תאב ליותר.